

FelixArchief

Wat een huis je vertelt

Huizenonderzoek in het FelixArchief

INHOUD

Huizengeschiedenis van een particuliere woning	5
Bouwgeschiedenis in de 19e en 20e eeuw	5
Huizengeschiedenis in het ancien régime	10
Extra onderzoeksmogelijkheden	15
Onderzoek naar een niet-particulier gebouw (in bezit van een overheid of middengroep)	16
Onderzoek in de 19e en 20e eeuw	16
Onderzoek in het ancien régime	17
Onderzoek naar de bewoners of gebruikers van het pand	20
Bevolkingsregisters van het district Antwerpen	
Huizen- en volkstellingen	20
Bronnen in verband met belastingen op huizen	22
Notariaat en Weeskamer	23
Verdere onderzoeksmogelijkheden	24
Iconografisch materiaal	24
Onderzoek in andere instellingen	25
Literatuur	28

Voorbeeldcasus huizenonderzoek

Bouwgeschiedenis in de 19e en 20e eeuw	33
Bouwgeschiedenis in het ancien régime	43

INLEIDING

Een huizengeschiedenis gaat de bebouwings -en eigendoms- geschiedenis van een bestaand of reeds verdwenen pand na. Het combineert materiële aspecten die teruggevonden kunnen worden in situ en vergankelijke aspecten van achtereenvolgende bewoners of gebruikers van het pand.

Verder bekijkt een huizengeschiedenis ook de positie van het pand binnen een ruimere context, hoe het zich verhiel tot de ruimere omgeving.

Hierbij halen we de belangrijkste bronnen uit het FelixArchief aan die gebruikt kunnen worden.

We spitsen ons voornamelijk toe op een huizenonderzoek in het district Antwerpen.

Aan de hand van een bestaand pand hebben we deze boeiende zoektocht geïllustreerd. Lees hiervoor de voorbeeldcasus van de Lange Ridderstraat 31.

Verder willen we benadrukken dat je steeds de situatie ter plaatse moet beoordelen om correcte uitspraken te doen over de ouderdom van een pand. Zeker als het pand teruggaat op constructies uit het ancien régime.

Huizengeschiedenis van een particuliere woning

Een huizengeschiedenis vertrekt vanuit een (verdwenen) gebouw en het perceel waarop het gebouwd was, of een aaneenschakeling van gebouwen/percelen. De ligging van dit perceel in de straat en veranderingen hierin zijn een belangrijk aanknopingspunt om een geschiedenis op te stellen.

Bij het opstellen van een geschiedenis is er een groot verschil tussen de manier van werken voor en na de Franse tijd. De beschikbare bronnen en hun gebruik zijn heel erg verschillend voor en na deze breuklijn.

Bouwgeschiedenis in de 19e en 20e eeuw

Stap 1: cartografisch onderzoek

Cartografisch onderzoek is nodig om de ligging van het perceel in de omgeving (straat, wijk) na te gaan. Door enkel vast te houden aan het huisnummer kom je in problemen, dit is immers een administratief gegeven en zegt niets over de exacte geografische ligging. Straatnamen en huisnummers durven doorheen de tijd nogal eens veranderen.

Omdat deze veranderingen vaak slecht, of niet gedocumenteerd zijn, is het nodig om aan de hand van geografisch materiaal na te gaan of er zulke veranderingen zijn gebeurd.

Afhankelijk van het onderzoek vertrek je vanaf een hedendaagse situatie of van een historische situatie. De hedendaagse situatie kan bekeken worden via vrij te raadplegen hulpmiddelen op internet, de belangrijkste daarvan zijn de geo-viewer van het AGIV¹, geopunt Vlaanderen² en de CadGIS viewer van de FOD Financiën³.

Een historische situatie kan bekeken worden op een percelenplan uit de betreffende periode.

1 AGIV; Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen. <<http://www.agiv.be>> geo-viewer: <<http://ogc.beta.agiv.be/gdiviewer/?simple=true>> geraadpleegd op 12/09/2013

2 <<http://www.geopunt.be/kaart>> geraadpleegd op 29/11/2013

3 <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE> geraadpleegd op 12/09/2013

De twee belangrijkste aanvullende bronnen zijn:

Primitief plan van het Kadaster (1823-1824) – ISAD 79368

Het primitief plan is het basisdocument van het kadaster. Hierop zijn voor het eerst percelen nauwkeurig in kaart gebracht. Elk perceel kreeg een uniek nummer toegekend, het kadastraal nummer, dit is voor elk perceel genoteerd op het plan.

Via de *Oorspronkelijke aanwijzende tafel 208* – ISAD 78780 kan je informatie over de eigenaar en het perceel terugvinden. O.a.: woonplaats en beroep, grondoppervlakte, eigendoms-type, het eerste gebruik van de bebouwing en de belastbare opbrengst. Dit is niet het enige, in de tafel voor de kernstad zijn ook de oude huisnummers genoteerd. Dit is een belangrijke concordantie om de overstap naar de Franse tijd en later het ancien régime te maken.

Gevelplan Franse Tijd (ca. 1800) – ISAD 209544

Het gevelplan is een ongedateerd plan met aanduiding van de gevelbreedtes en het oude, Franse huisnummer.

Deze kaart en vooral de *bijborende legger* – ISAD 395930 zijn onmisbaar bij de overstap naar het ancien régime-archief.

De legger is geklasseerd op huisnummer. Met de digitale toegang kan je zoeken op persoonsnaam.

Om een goed beeld te krijgen van de ontwikkeling moeten bovenstaande kaarten aangevuld worden met recenter kaartmateriaal. Je werkt best in chronologische volgorde. Enkele aanvullende stukken:

• Kadasterkaarten; supplementaire perceelplannen (na 1835) – ISAD 78781

Het *primitief plan* (cfr. supra) is het originele basisdocument van het kadaster. Jaarlijks worden de perceelwijzigingen bijgehouden op het bijgevoegd perceelplan.

Het FelixArchief bewaart slechts een kleine verzameling van deze kaarten. Voor de binnenstad dateren ze voornamelijk van het einde van de 19^e eeuw. De volledige reeks supplementaire perceelplannen zijn te consulteren bij het kadaster. Om een nauwkeurig bouwhistorisch onderzoek te verrichten is dit ten eerste aan te raden.

Naast de supplementaire perceelplannen bestaan ook de supplementaire tabellen. Deze noteren, gelijkaardig aan het perceelplan, de veranderingen aan het perceel. In de tabel worden de achtereenvolgende eigenaars en functies van het perceel opgetekend. Deze tabellen vormen een ononderbroken reeks, aan de hand hiervan kan je de stamboom van eigenaars van een perceel reconstrueren. Deze informatie (namen en data) kunnen erg van pas komen bij verder onderzoek. Contacteer het kadaster voor meer informatie over deze onderzoeksmogelijkheid.

LITERATUUR:

A. Zoete, *De documenten in omloop bij het Belgisch Kadaster, 1835-1975*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1979. (228 # 232)

T. Bisschops, *Van papieren ideaal tot gebouwde werkelijkheid. De informatieve waarde van kadastrale data bij onderzoek naar de ontwikkeling van een nieuwbouwwijk in fin-de-siècle Antwerpen (1875-1908)*, Noordbrabants Historisch Jaarboek 25, 2008, p. 71-95.

<<http://www.ua.ac.be/download.aspx?c=tim.bisschops&n=45416&ct=45620&e=279240>> [PDF] geraadpleegd op 27 juni 2013

• Stadsplattegrond van Valerius-Jouan (met huisnummering gebruikt tot 1856)

ISAD 222147

Deze stadsplattegrond toont de bebouwing tot op perceelniveau en aanduiding van de huisnummering gebruikt tot 1856. Het kan gebruikt worden in combinatie met de concordatietabel oude – nieuwe huisnummering 1856. – ISAD 294469

Zie ook stadsplattegrond *Plan van Losson, 1846* – ISAD 247952, een gelijkaardige plattegrond maar zonder aanduiding van het huisnummer.

• Brandverzekeringskaart Gervais (1898) – ISAD 78737

De brandverzekeringskaart van Gervais toont op perceelniveau de beroepsactiviteit die in het pand plaats vond en de toenmalige huisnummering.

De bijhorende tabel – ISAD 74174 geeft meer informatie over de eigenaar of huurder, spijtig genoeg bevat de tabel enkel informatie over industriële gebouwen en opslagruimtes.

• Bijzondere Plannen van Aanleg (BPA's) (1948-1974) – ISAD 97016

Na de Tweede Wereldoorlog zijn voor verschillende deelgebieden van de stad BPA's opgemaakt, vaak in het kader van een wegverbreding en bijhorende onteigeningen.

De dossiers bevatten vooronderzoeken, briefwisseling en de uiteindelijk goedgekeurde plannen. Ze geven meer informatie over o.a. huisnummering en kadastrale gegevens.

• Bijzonder Plan van Aanleg: Antwerpen-binnenstad (1978) – ISAD 249254

Een BPA is een stedenbouwkundig plan waarop informatie over de bestemming en de inrichting van een terrein aangeduid wordt. Ze zijn een verfijning van het gewestplan. Het toont de afbakening van een perceel en geeft het toenmalige huisnummer.

NB: Van veel straten zijn in de loop der jaren perceelplannen opgemaakt, bv. in het kader van wegen- of andere infrastructuurwerken. Een deel is online te vinden, zie bv. dossiers over wegenwerken – ISAD 250027 of rooilijnplannen – ISAD 5508. De documenten zijn te vinden in het archief van de dienst Ruimtelijke ordening, maar daarbinnen in verschillende onderdelen. Het snelste resultaat boek je door te zoeken op straatnaam via de algemene zoekfunctie.

• **Atlas van Buurtwegen 5e wijk (1840)** – ISAD **106681**

De Atlas van Buurtwegen is voor het gebied ‘buiten de leien’ een interessant stuk. Het is opgemaakt om een eenduidige aanduiding van de buurtwegen vast te leggen. Daarbij zijn ook percelen en bebouwing duidelijk in kaart gebracht.

• **Kadastrale atlas van P.C. Popp (1842-1879)** – ISAD **44397**

De kadastrale atlas van Popp is onmisbaar materiaal voor iedereen die geografisch onderzoek doet in de tweede helft van de 19de eeuw. De gepubliceerde kaarten en bijhorende legger geven informatie over het perceel en de eigenaar.

Het grote gebrek bij deze reeks kaarten is het ontbreken van materiaal voor de stad Antwerpen. Deze zijn nooit gepubliceerd. De randgemeenten (districten) zijn wel raadpleegbaar.

Stap 2: bouwvergunningen – ISAD **2760**

Nu je een duidelijk beeld hebt gevormd van de mutaties aan het perceel en de omliggende percelen en van eventuele veranderingen aan het huisnummer kan je op zoek gaan naar bouw- en milieuvergunningsdossiers. Hierin vind je meer informatie over de constructie zelf, nl. bouwtekeningen, maar ook aanvragen, vergunningen, verslagen en adviezen. De milieuvergunningsdossiers bevatten meer informatie over hinderlijke beroepsactiviteiten die plaatsvonden in het pand.

Er zijn al sinds de eerste helft van de 19^e eeuw vergunningen beschikbaar. Een (heel) klein deel gaat zelfs terug tot de Franse periode (1797-1815) en Nederlandse periode (1815-1830).

De inhoud van dossiers verandert doorheen de tijd. Tijdens de Franse Tijd werd voor het eerst vastgelegd welke stappen doorlopen moest worden om een vergunning te krijgen. Verschillende bepalingen legden doorheen de jaren het uitzicht langs de straat vast. Uitsprongen werden beperkt, gevelhoogtes en –kleuren werden voorgeschreven. Tot het begin van de 20^e eeuw was de bouwcodex gebaseerd op 19^e-eeuwse voorschriften. Daarna breidden de voorschriften uit met allerlei technische, hygiënische en ook esthetische voorschriften. Dit heeft als gevolg dat dossiers, vooral bouwplannen, omvangrijker worden. Waar tot in de 19^e eeuw vooral geveltekeningen te vinden zijn in de bouwdoossiers vind je vanaf de 20^e eeuw ook gedetailleerde plattegronden.

LITERATUUR:

R. Tijs, *Tot Cieraet deser stadt. Bouwtrant en bouwbeleid te Antwerpen van de middeleeuwen tot beden*, Antwerpen, Mercatorfonds, 1993. (BIB # 8599)

De Antwerpse bouwverordening in bistorisch perspectief, jaarverslag 1975, Planologische dienst stad Antwerpen – ISAD **171448**

Hoe erin zoeken?

De verschillende reeksen zijn doorzoekbaar via *detailtoegangen*:

- Reguliere

Bouwvergunningen (1830-2006): ISAD **183584**

Milieuvergunningen (1878-1995): ISAD **270129**

- Speciale

oudste bouwvergunningen (1797-1830): ISAD **268435**

grote bouwwerken (1935-1993): ISAD **6328**

*tip; vanuit het zoekformulier van een detailtoegang kan je ook in verwante toegangen zoeken door deze aan te vinken.

Via deze detailtoegangen kan gezocht worden op verschillende criteria, afhankelijk van de reeks. De meest evidente manier om dossiers terug te vinden is via adres en huisnummer.

Baseer je onderzoek echter ook op andere criteria, zoals de naam van de eigenaar of andere extra informatie. Een standaarduitleg over het zoeken naar bouwdoossiers kan je steeds vinden op onze website – www.felixarchief.be.

Stap 3: Eigenaar Franse Tijd

Gevelplan – ISAD **209544** en **legger** – ISAD **176956** Het bepalen van de eigenaar van het pand/perceel tijdens de Franse periode is belangrijk voor de overstap naar het ancien régime. Het gevelplan uit de Franse periode is al van pas gekomen tijdens het cartografisch onderzoek. Nu je het pand in kwestie hierop hebt gelokaliseerd, kan je in de bijhorende legger – ISAD **176956** de naam van de eigenaar opzoeken. De legger geeft ook meer informatie over de aard van het vastgoed en de breedte van het perceel. Als controle neem je best steeds de gegevens van de buurpanden mee.

Ook de **telling van het jaar IV** [sep 1795 – sep 1796] – ISAD **86920** kan gebruikt worden om meer informatie over de eigenaar te vinden. (Voor meer informatie over de telling zie Punt 3.2. Huizen- en volkstellingen.

We gaan er vanuit dat de eigenaar vermeld in de legger van het gevelplan en/of de telling van het jaar IV ook de laatste eigenaar was tijdens het ancien régime. Deze laatste is vermeld in het wijkboek en kan er opgezocht worden. De eigenaars van de buurpanden gebruik je best als controle.

Huizengeschiedenis in het ancien régime

Stap 1: Wijkboeken (<1580 – 1797) – ISAD 176948

De wijkboeken bevatten overzichten van de transacties van onroerend goed in het ancien régime. De bron bestaat uit 3 subreeksen van telkens 25 registers. (23 voor de oudste reeks). Ze geven per straat en per pand het overzicht van alle eigendomsovereenkomsten. Niet enkel (ver)kopen, maar ook registraties van erfenissen en renten worden erin opgesomd. Codes verwijzen naar de akten in de schepenregisters.

De oudste reeks is opgesteld door notaris Ketgen. Hij begon in 1614 met het opstellen en heeft met terugwerkende kracht alle transacties vanaf ca. 1580 opgetekend. Sommige bladzijden gaan zelfs nog enkele decennia eerder terug.

De ‘officiële wijkboeken’ starten vanaf 1614. De eerste reeks bevat transacties voor de periode 1614-1669, de tweede reeks loopt van 1670 tot aan het aanbreken van de Franse tijd (1797).

Deze drie reeksen handelen over de Antwerpse binnenstad. Voor de 18^e eeuw is er ook een reeks van zes registers over de *buitenijen* – ISAD 176953 beschikbaar. In 1695 werd besloten tot het opmaken van wijkboeken voor de buitenijen, het gebied van de Antwerpse vrijheid buiten de stadsmuren.

Hoe erin zoeken?

De straten zijn alfabetisch (Ketgen) of topografisch (officiële wijkboeken) geklasseerd. Om na te gaan welk wijkboek je nodig hebt, raadpleeg je de *Overeenkomsttabel der oude wijkboeken* – ISAD 369043). Deze tabel geeft een overzicht van alle straten die vermeld zijn in de wijkboeken, met verwijzing naar het juiste register en folionummer. Binnen de straat zijn de huizen per straatkant geklasseerd. Een aanduiding van de straatzijde staat bovenaan de pagina.

De laatst vermelde eigenaar in de officiële wijkboeken 2e reeks is het aanknopingspunt om het pand in kwestie op te zoeken. We gaan er vanuit dat de laatste eigenaar in het ancien régime en de eerste eigenaar in de Franse tijd dezelfde is. Mocht dit toch niet overeenstemmen, dan kunnen de buurpanden gebruikt worden als controle.

NB: Als vanuit literatuuronderzoek de huisnaam bekend is, kan via deze ook toegang tot de wijkboeken verkregen worden. Zie:

Detailtoegang op de huisnamen officiële huisnamen 2e reeks: ISAD 231590

Detailtoegang op de huisnamen officiële wijkboeken 1e reeks: ISAD 231589

Detailtoegang op de huisnamen wijkboeken Ketgen: ISAD 231588

Voor elk huis is er minstens één folio. In de hoofding staat de huisnaam (als er een is), de straatnaam en de ligging in de straat. Daaronder staan de transacties chronologisch opgesomd; de aard ervan, de namen van de partijen en de verwijzing naar de schepenakte. Deze verwijzing gebeurt door het vermelden van het jaartal en de naam van de stoelklerk (of de afkorting van de naam). In het voorbeeld wordt dit duidelijk geïllustreerd.

Het terugvinden van een huis is dus een kwestie van bladeren in het register tot je de naam van de eigenaar hebt gevonden. Controleer daarna ook de namen van de buurpanden om zeker te zijn.

De wijkboeken van de *buitenijen* – ISAD **176953** zijn toegankelijk door middel van parcellaire kaarten, opgemaakt rond 1698. De kaarten geven voor elk perceel het folionummer waarmee gezocht kan worden in het register. Let wel, nogal wat eigendomsveranderingen zijn niet opgetekend, met lege folio's tot gevolg. Dit kwam voort uit een weerstand bij de bevolking. Ook retroactief zijn ze niet aangevuld.

In de *Atlas der Antwerpsche stadsbuitenijen van 1698* (**BIB # 2577**) kunnen de oude landmeterskaarten vergeleken worden met een 20^e eeuwse situatie. Zo kan je nagaan welke kaart je moet raadplegen. De kaarten zijn online beschreven onder het wijkboek waarin ze te vinden zijn.

Stap 2: Schepenregisters (1394-1798) – ISAD 213

Bij alle transacties met onroerende goederen binnen de stad en vrijheid van Antwerpen moesten twee Antwerpse schepenen als getuigen optreden. Pas wanneer deze aktes in de schepenregisters geregistreerd waren, golden de transacties als rechtsgeldig. Elke verandering van eigenaar van onroerend goed en van renten op deze goederen vind je in de schepenregisters terug. Daardoor zijn ze de belangrijkste bron voor het huizenonderzoek. In de aktes is niet enkel informatie te vinden over de nieuwe en oude eigenaar, maar ook over het huis zelf. Meestal is er een korte beschrijving van het goed te vinden. Je vindt er in elk geval de naam en het eventuele beroep van de eigenaar en zijn burens, en financiële gegevens zoals de verkoopprijs en renten die op het pand berusten.

De schepenakten werden opgetekend door de stoelklerken. Dit zijn notarissen die werkten op de secretarie van het stadhuis. De reeks bestrijkt de periode 1394-1797 met hiaten voor 1400-1405, 1406-1408 en 1480-1489.

Naast de hoofdreeks is er ook een kleinere reeks aktes te vinden. De zogenaamde 'collectanea' – ISAD **115**. Er bestaat geen inhoudelijk verschil tussen beide reeksen. Ze werden vanaf de 17^e eeuw chronologisch ingebonden. De reeks omvat de periode 1430 - 1729.

Hoe erin zoeken?

De belangrijkste toegang op de schepenregisters in het kader van huizenonderzoek zijn de wijkboeken. Hierin staat immers een compleet overzicht per huis van alle transacties, compleet met verwijzingen naar de schepenaktes.

Via de wijkboeken krijg je een verwijzing naar het jaartal en de naam van de stoelklerk. Met deze gegevens kan je via de inventaris op de Schepenregisters het inventarisnummer van het juiste register opzoeken. Het wijkboek vermeldt ook de datum waarop de akte gepasseerd is en waarmee de akte kan worden opgezocht. In een register zijn de aktes gebundeld per stoelklerk, daarbinnen chronologisch.

Stap 3: Zoeken zonder wijkboeken

De wijkboeken zijn geen index op de volledige reeks schepenaktes. Voor de oudste periode moeten aktes rechtstreeks in de registers gezocht worden. Hiervoor zijn alfabetische indexen opgemaakt, al zijn ze niet voor de ganse reeks beschikbaar. Voor de periode 1394-1645 zijn er een aantal andere toegangen beschikbaar. Ze worden hierna opgelijst. De raadpleging van de schepenregisters zelf is noodzakelijk voor de ontbrekende jaartallen.

Een overzicht van toegangen:

- **Coopers en Comparanten (1490-1645)** – ISAD **116**

Deze 17^e eeuwse index opgemaakt door notaris Ketgen omvat de periode 1490-1645. Per jaar noteerde hij de namen van de twee partijen in twee afzonderlijke lijsten. Let op, de namen zijn geklasseerd op voornaam.

- **Groot Werck (1561-1614)** – ISAD **176955**

Deze toegang tot de schepenregisters opgemaakt door notaris Ketgen bevat alle schepenakten uit de periode 1561-1614 in regestvorm. De aktes zijn gerangschikt in aflopende chronologische orde, onderverdeeld per schepenregister. In de marge wordt de straatnaam vermeld.

NB: Vanuit de wijkboeken vind je vaak een verwijzing naar het Groot Werck d.m.v. de afkorting 'GW'.

- **Steekkaarten (1394-1479, 1752-1790)** – enkel beschikbaar in de leeszaal.

SR # I – SR # 96 (1394-1479): persoonsnamen

SR # 114 – SR # 118 (1498-1500): persoonsnamen, plaatsnamen en regesten

SR # 241 – SR # 242 (1551): persoonsnamen, plaatsnamen en regesten

SR # 1175 – SR # 1177 (1751): persoonsnamen

SR # 1176 – SR # 1304 (1751-1790): persoonsnamen, onderwerpen en plaatsnamen
SR # 1305 – SR # 1325 (1790-1797): persoonsnamen

- **Nota's van onderzoekers**

Bisschops (1394-1539) – ISAD 181

Index op onderwerp voor schepenregisters I t.e.m. 196.

Van Oeffelen (1425-1467, met hiaten) – ISAD 46646

Naam- en toponiemenindex gebaseerd op getranscribeerde aktes, geklasseerd op volgorde van de aktes.

Versin (1455-1462, met hiaten) – ISAD 367976

Index op toponiemen, huisnamen en soms persoonsnamen.

Derycke (1443-1453) → <<http://users.skynet.be/antwerpiensia/SRXVde.htm>>

Op de website van Ivan Derycke kan je een databank downloaden met verwijzingen naar eigenaars, buurpanden, ligging, beschrijving van het goed. Ze bevat ook verwijzingen naar de *proeve van topografische reconstructie* van G. Asaert⁴ en de wijkboeken.

NB: zie ook zijn werk over Straatkelders

→ <<http://users.skynet.be/antwerpiensia/straatkelders.htm>>

Asaert (+/- 1400) → *Huizen en gronden te Antwerpen omstreeks 1400. Proeve van topografische reconstructie* (105 # 810)

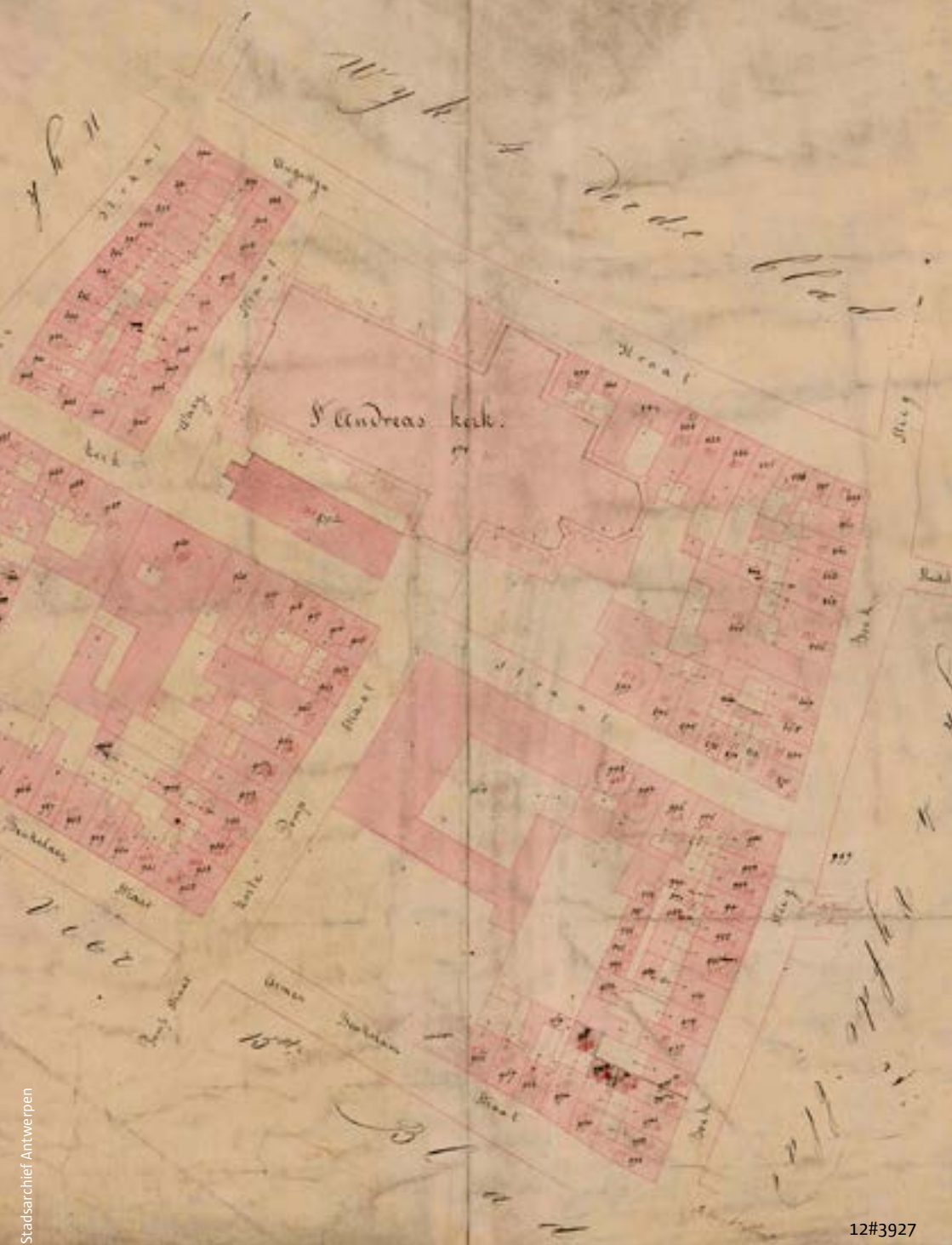
Deze topografische reconstructie is gebaseerd op o.a. de gegevens uit de 3 oudste schepenregisters, aangevuld met andere bronnen.

- **Anonieme index op straatnaam (1477-1479) – ISAD 177055**

(Onvolledige) 20^e eeuwse index op straatnaam in handschrift.

- **G. Roggeman (1584) – ISAD 18844** Index op familie-, plaats- en huisnamen, beroepen en regesten van SR # 377 t.e.m. SR #380 (1584)

4 G. Asaert, *Huizen en gronden te Antwerpen omstreeks 1400: proeve van topografische reconstructie* (105 # 810)

S. Andreas kerk.

Extra onderzoeksmogelijkheden

Na 1794

- **Bouwovertredingen (1920-1999) – ISAD 140754**

Dossiers opgesteld in het kader van vastgestelde bouwovertredingen. Ze bevatten gegevens van verschillende districten. Je kan zoeken op o.a. adresgegevens.

- **Controle op leefbaarheid van huizen (1948-2009) – ISAD 156192**

Deze reeks van de dienst volksgezondheid bevat dossiers over o.a. het vaststellen van verkrotting en onbewoonbaarverklaringen. De dossiers zijn geklasseerd op straatnaam.

- **Bouwmaatschappij Zurenborg (1885-1987) – ISAD 208266**

Archief van o.a. de NV Engetrim, verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de wijk Zurenborg. Bevat naast algemene stukken ook dossiers per huis met ondermeer briefwisseling met aannemers, bestelbonnen, huurcontracten, foto's, plannen, etc.

NB: een groot deel van dit archief wordt ook in het Architectuurarchief van de Provincie Antwerpen bewaard.

- **Bouwkundig archief van de Familie Van Kuyck**

Walter Van Kuyck (1876-1934) – ISAD 131

Bevat een deel van het bouwkundig archief van Walter Van Kuyck. Naast particuliere opdrachten ook openbare gebouwen als het Stuivenbergziekenhuis en de Koloniale Hogeschool.

Hugo Van Kuyck (1935-1975) – ISAD 98026

Bevat het bouwkundig archief van architect Hugo Van Kuyck: plannen, foto's, schetsen, etc. Vooral van openbare en bedrijfsgebouwen. O.a. sociale woningbouw Luchtbal en kantoorgebouw van Bell Telephone.

Voor 1794

- **Koopcelen: verkoop van aangeslagen goederen (1564-1795) – ISAD 339615**

Registratie van openbare verkopen door de Amman. De koopcelen bevatten informatie over onroerende goederen en renten, zowel binnen als buiten Antwerpen. Ze zijn chronologisch gerangschikt.

- **Schepenbrieven (1295-1794) – ISAD 212**

Verzameling losse schepenbrieven, opgemaakt voor de Antwerpse schepenen of voor goederen die in het bezit waren van Antwerpenaren. De brieven zijn geklasseerd op datum.

Onderzoek naar een niet-particulier gebouw (in bezit van een overheid of middengroep)

Onderzoek in de 19e en 20e eeuw

De bouwgeschiedenis van openbare gebouwen nagaan verloopt niet op dezelfde manier als bij een particuliere woning. Bouwdossiers zijn vaak niet voorhanden voor het onderzoek naar openbare gebouwen. De vergunningsplicht werd immers niet altijd toegepast als een bestuur een gebouw wilde oprichten, dit was veel verkomend tot in de jaren 1990.

In theorie kan een openbaar bestuur slechts een vergunning aanvragen bij een hogere instelling. Een aanvraag van een stads- of gemeentebestuur gebeurt dus bij de provincie. Via de archieven van de stedelijke diensten die zich bezig hielden (houden) met het beheer en onderhoud van de gebouwen kan je echter wel interessant materiaal terugvinden. Zie hiervoor het onderdeel **beheer patrimonium** in het archievenoverzicht – ISAD **93**.

Enkele interessante bronnen:

Planarchief gebouwen – ISAD **10047**

Dit is het voormalige planarchief van de dienst Gebouwen met plannen van de meeste stadsgebouwen, daterend tussen 1807 en 2008. Dit planarchief behoort tot de rubriek *Gebouwbeheer* – ISAD **2712** waaronder je verder nog de diverse dossiers van de dienst Gebouwen terugvindt. Het archief van de *oude dienst voor Stadsgebouwen* – ISAD **274771** is apart ontsloten. Dit archief geeft een overzicht van het gebouwbeheer in de periode 1829-1954.

Aanbestedingen van stadswerken – ISAD **19**

Veel werken aan stadseigendommen werden uitgevoerd door externe aannemers. Dossiers over de uitbesteding van deze werken vind je terug in deze reeks. De dossiers zijn chronologisch gerangschikt en lopen over de periode 1796-1999. Ze bevatten lastenboeken, contracten en plannen.

- Een omvangrijk en historisch waardevol archief over de aankoop, verkoop en verhuur van stadseigendommen zit momenteel nog onder beheer van AG VESPA⁵, de vastgoedmaatschappij van de stad Antwerpen. Deze dossiers die teruggaan tot het einde van de 18^e eeuw en soms zelfs verder worden momenteel klaargemaakt voor overdracht naar het FelixArchief en zullen de komende jaren stelselmatig beschikbaar worden.

Let wel, veel openbare gebouwen zijn niet in het bezit of beheer van de stad. Bovenstaande uitleg is niet van toepassing op zulke gebouwen. Ga eerst na wie de eigenaar van het gebouw is/was, bv. via de kadastrale leggers. Met deze informatie kan je dan gericht

5 Autonoom Gemeentebedrijf voor vastgoed- en stadsprojecten <www.agvespa.be>

zoeken in bijvoorbeeld het provincie- of rijksarchief. Van daaruit kan je naar de stedelijke archieven werken.

Onderzoek in het ancien régime

Privilegiekamer – ISAD 174976

Een eerste belangrijke reeks zijn de dossiers per onderwerp uit de Privilegiekamer. Meestal vind je in deze thematische dossiers verwijzingen naar andere bronnen, bv. de schepenregisters, de collegiale resolutieboeken of de stadsrekeningen (van de domeinen).

Het is in bovenstaande reeksen dat het meeste interessante materiaal te vinden is, maar door de beperkte ontsluiting is rechtstreeks zoeken in deze reeksen onbegonnen werk. Enkel als je een juist jaartal hebt kan je, mits wat bladerwerk, toch rechtstreeks in de reeksen zoeken.

Stadsprotocollen (1517-1729) – ISAD 216

Daarnaast zijn de **stadsprotocollen** (1517-1729) een belangrijke reeks voor onderzoek naar gebouwen in stadsbezit. In deze protocollen zijn de akten opgenomen die eigendomsveranderingen waarbij de stad handelende partij was, vastleggen. Het is de vastlegging van de financiële handelingen van de magistraat, zoals stichten van erfrenten, het (ver)kopen van gronden en erven.

De reeks is voor de jaren 1517-1621 ontsloten door middel van een bronnenuitgave in regestvorm door J. Pauwels: *Verzameling van oorkonden gekend onder de naam van stadsprotocollen*: aanwijzer (**BIB # 9021**). Een niet gepubliceerd vervolg (voor de jaren 1619-1729) op deze uitgave is beschikbaar onder inventarisnummer **INV # 545**. Interessanter is de alfabetische tafel op personen, groepen en zaken gepubliceerd in het Antwerps Archievenblad.

- A-D Antwerpsch Archievenblad 2de reeks, 1927: p. 60-76 (**105 # 2872**)
- D-I Antwerpsch Archievenblad 2de reeks, 1927, p. 299-313 (**105 # 2872**)
- K-M Antwerpsch Archievenblad 2de reeks, 1928, p. 73-80 (**105 # 2873**)
- M-Q Antwerpsch Archievenblad 2de reeks, 1929, p. 309-315 (**105 # 2874**)
- R-Z Antwerpsch Archievenblad 2de reeks, 1930, p. 274-307 (**105 # 2875**)

Let wel, gebouwen die wij nu als openbaar zouden klasseren: een kerk, een klooster, een lakenhal, ... waren toen volstrekt privé. Transacties hierover werden dus besloten onder de naam van de toenmalige deken, overste, verantwoordelijke, Deze transacties zijn over het algemeen redelijk moeilijk te vinden. Daarom werk je ook hier best via een omweg: zoek eerst meer informatie in het archief van het ambacht, de parochie, de orde, ... en probeer van daaruit naar de stedelijke reeksen te werken.

Onderzoek naar de bewoners of gebruikers van het pand

Door onderzoek naar bewoners of gebruikers van het pand krijgt een onderzoeker meer zicht op de context van het gebouw. Er kunnen ook bekomen gegevens over het pand opgezocht worden aan de hand van informatie over de eigenaars.

Informatie over het zoeken naar personen is al verschenen in de brochure *Waar kom jij vandaan? Ontdek je geschiedenis in het FelixArchief*. Hieronder vermelden we enkele reeksen die specifiek in het kader van huizenonderzoek - dus waarbij je vertrekt vanuit het adres van het pand - gebruikt kunnen worden.

Bevolkingsregisters van het district Antwerpen (1800-1930) – ISAD 83819

De bevolkingsregisters zijn geklasseerd op straat en huisnummer. Je moet dus geen persoonsnaam kennen om hierin te zoeken. De registers zijn opgemaakt per 10 jaar, binnen dit tijdsblok zijn ze geklasseerd per wijk en daaronder alfabetisch op straatnaam. Binnen een straat komen eerst de oneven huisnummers aan bod, daarna de even nummers. De bevolkingsregisters vermelden enkel welke personen er zijn ingeschreven op het adres, niet wie de eigenaar was. Eigenaars kunnen opgezocht worden in de kadastrale legger (cfr. *supra*).

Huizen- en volkstellingen

Het stadsarchief bewaart ook verschillende huizen- en volkstellingen. De meeste van deze tellingen zijn te vinden in de Privilegiekamer – ISAD **176717**, maar ook in de Tresorij is een volkstelling te vinden (**T # 1098**).

Deze tellingen zijn meestal geordend per wijk en vervolgens per straat. In 1580 zijn de grenzen van de wijken vastgelegd. Zie hierover: P. Van Goethem, *Gegevens van Demografisch-administratieve aard betreffende de stad Antwerpen op het einde van haar bloeiperiode 1577-1585* – ISAD **19308** en de bijhorende kaart met aanduiding van de wijken van de burgerwacht voor en na 1580 – ISAD **163701**.

Een belangrijk stuk dat we graag apart vermelden is het *Register inbouden[de] de huysen ende woonyngen bevonden inden I. II. III. IIII. V. VI. en[de] VII. wycken deser stadt van Antwerpe[n]*. 1584 – ISAD **63465**.

[illegible]

Dit register werd opgesteld volgens looprichting, wijk na wijk, straat na straat, huis na huis. Naast de huisnaam bevat het de naam van de eigenaar(s) en die van de huurder(s). Achteraan vinden we een index met de namen van de kapiteins van de onderscheiden vendels en van de diverse eigenaars. (Huurders worden hier niet vermeld). De index is opgesteld op voornaam en laat geen snelle consultatie toe.

De *kadastrale ligger van Antwerpen (1584-1585)* – ISAD **221745** van Gilberte Degueldre is dan ook de beste plaats om onderzoek in deze bron aan te vangen. Zij heeft niet enkel het register beter toegankelijk gemaakt door indexen te maken op persoons-, plaats- en huisnaam. Maar ook door het te verbinden met andere interessante bronnen.

Daarnaast kan ook de *Telling van het jaar IV* – ISAD **86920** gebruikt worden. Deze is reeds aan bod gekomen in stap 3 *eigenaar in de Franse tijd* (cfr. supra onder I.1. Bouwgeschiedenis in de 19e en 20e eeuw). Deze telling geeft de situatie weer op de grens van twee periodes: het einde van het ancien régime en het begin van de hedendaagse periode. De telling geeft informatie over zowel eigenaars als huurders. Let wel, de huisnummering per wijk die in de telling gebruikt wordt, komt niet overeen met de huisnummering die we kennen vanuit de bevolkingsboeken.

Bronnen in verband met belastingen op huizen

Er zijn nogal wat lijsten opgemaakt in verband met het ontvangen van belastingen op huizen. Deze geven heel wat meer informatie over bewoners. De twee belangrijkste archieffondsen zijn de **Tresorij en Rekenkamer**. De inventaris van de Tresorij is enkel beschikbaar in de leeszaal (LZ 33) Hieronder lijsten we de meest interessante reeksen op:

- **Registers van het brand- en putgeld.** (1761-1808)

Het brand- en putgeld was een belasting voor het gebruik van de water put of –pomp in de wijk en voor de installatie van brandbestrijdingsmiddelen zoals emmers, ladders en tobben. De stukken zijn beschreven in de inventaris van de Tresorij: T # 638 t.e.m. T # 661. De registers zijn meestal opgemaakt per wijk.

- **Registers van het pondgeld** (16^e – 18^e eeuw)

Het pondgeld was een belasting bij eigendomsoverdracht. Een verwijzing wordt meestal vermeld in de marge van de schepenakte. De stukken zijn beschreven in de inventaris van de Tresorij: **T # 713, T # 713/bis, T # 718** t.e.m. **T # 720**.

- **Registers van keldercijnsen** (1570-1810)

Deze registers geven informatie over de belasting die betaald moest worden voor kelders, oversprongen, kelderingangen of doorgangen waarbij gebruik werd gemaakt van het openbaar domein. Bv. omdat een kelderingang op de straat uitkwam. De stukken zijn beschreven in de inventaris van de Tresorij: **T # 110** t.e.m. **T # 116** en **T # 155** t.e.m. **T # 173**.

- **Rekeningen van de 100e en 5e penningen (1570-1605)** – ISAD **237435**

Bevat belastingen geïnd op onroerende goederen die betaald werden door huurder en eigenaar. Hiervoor werden staten van de te innen belastingen of 'kohieren' opgemaakt per wijk.

- **Huishuurgelden (1578-1750)** – ISAD **237768** en **237816**

Diverse staten van de te innen belastingen per wijk

- **Logementsgelden (1701-1709)** – ISAD **237841**

Diverse staten van de te innen belastingen per wijk

Notariaat en Weeskamer

De schepenakten verwijzen regelmatig naar testamenten of boedelinventarissen. Wanneer hierbij ook de naam van de notaris wordt vermeld zijn de documenten meestal terug te vinden. Is er geen naam van een notaris vermeld, dan kunnen eventueel alle notarisprotocollen van dat jaar nagekeken worden. De boedelinventarissen geven meestal een zeer gedetailleerde beschrijving van het huis en het meubilair.

Wanneer er wezen bij de verkoop van een eigendom betrokken zijn, kan je de tafels op het archief van de weeskamer raadplegen. Het archief van de weeskamer bevat ook boedelinventarissen, testamenten en rekeningen die de voogden van de wezen moesten voorleggen.

Voor meer informatie over zoeken in deze reeksen verwijzen we u graag naar de brochure over genealogie *Waar kom jij vandaan? Ontdek je geschiedenis in het FelixArchief*.

Verdere onderzoeksmogelijkheden

Iconografisch materiaal

Hierboven gaven we reeds een overzicht van interessant kaartmateriaal. Maar dit is lang niet het enige iconografische materiaal in onze collectie. Daarom geven we hier een overzicht van de reeksen waar mogelijk meer informatie over het huis of de omgeving te vinden is.

- **Topografisch-Historische Atlas** – ISAD **220**

De topografisch-historische atlas is een verzameling van kaarten en plattegronden, plannen en technische tekeningen, topografie-afbeeldingen, enz.

Zie o.a. de reeks *Kaarten en plattegronden* – ISAD **147** voor plattegronden van de stad uit de 16^e tot 21^e eeuw. Maar ook *Topografie-afbeeldingen* – ISAD **158** voor de landschaps- en stadsgezichten en vogelvluchtgezichten.

Specifieke onderdelen van de topografisch-historische atlas zijn nog niet beschreven via de ISADfiches. Raadpleeg daarom ook nog de losse inventarissen – ISAD **268164**).

- **Beeldbank AVA**

Hierin is het grootste deel van onze fotocollectie beschreven. Zoeken kan naast straatnaam ook op andere criteria. Voor meer informatie zie onze **website**.

Sinds kort worden foto's in archiefreeksen via ISADfiches in het Archievenoverzicht beschreven. Zoek daarom ook steeds op straatnaam of adres via de algemene zoekfunctie. In bepaalde gevallen zal een omvangrijke fotocollectie via een detailtoegang doorzoekbaar zijn.

LITERATUUR:

R. Gobyn, "Beelden als bron en illustratie na 1800", in: *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente? Deel 3b hulpwetenschappen*, Art, J. (red.), Gent, Stichting Mens en Kultuur, 1996, 287-326. (**105 # 2090**)

Onderzoek in andere instellingen

Het is duidelijk dat naast het FelixArchief ook andere instellingen nuttig materiaal voor huizenonderzoek aanbieden.

• Architectuurarchief Provincie Antwerpen

Het Architectuurarchief Provincie Antwerpen (APA) is een provinciale archief- en bewaarinstelling gespecialiseerd in het verzamelen, bewaren, ontsluiten en bestuderen van zeer divers archiefmateriaal over de Antwerpse bouwgeschiedenis van 1800 tot nu.

Parochiaanstraat 7, 2000 Antwerpen

T: 03 202 04 70

E: architectuurarchief@admin.provant.be

W: http://www.provant.be/vrije_tijd/cultuur/erfgoed/architectuurarchief/

• Onroerend Erfgoed

Het agentschap Onroerend Erfgoed biedt niet enkel de online inventaris bouwkundig erfgoed aan, maar heeft ook een uitgebreide bibliotheek en beheert verschillende archieven. Daarnaast beschikken ze ook over een ruime beeldbank.

Koning Albert II-laan 19, bus 6, 1210 Brussel

T: 02 553 16 50

E: info@onroenderfgoed.be

W: www.onroenderfgoed.be

Bibliotheek: <https://www.onroenderfgoed.be/nl/diensten/bibliotheek>

Archief: <https://www.onroenderfgoed.be/nl/diensten/archief/>

Beeldbank: <https://www.onroenderfgoed.be/nl/diensten/beeldbank/>

• Centrum Vlaamse Architectuurarchieven

Het CVAa is een expertisecentrum voor het cultureel erfgoed van het ontwerp van de omgeving. Een documentatie- en bewaarcentrum voor architectuurarchieven in de brede zin van het woord. Zij beheren o.a. een databank architectuurarchieven.

Jan van Rijswijklaan 155, 2018 Antwerpen

T: 03 242 89 70

E: cvaa@vai.be

W: www.cvaa.be

• Kadaster

Voor het opvragen van hedendaagse en historische kadastrale gegevens.

Lokaal kadaster Antwerpen

Italiëlei 4 bus 10, 2000 Antwerpen

T: 02 575 52 80

F: 02 579 71 03

• **Rijksarchief**

Het RijksArchief bewaart de archieven van federale overheidsdiensten die verantwoordelijk zijn voor het patrimonium, maar ook private archieven van kerken, kloosters en bedrijven. Daarnaast wordt ook het historisch Provinciearchief tegenwoordig bewaard in het RijksArchief.

Deze instellingen zijn vooral interessant als er onderzoek verricht wordt naar openbare gebouwen. Of onderzoek naar bedrijven waarvoor een milieuvergunning is afgeleverd.

Rijksarchief Antwerpen

In verbouwing - tijdelijk adres:

Kruidkesteeweg, 39/1, 9120 Beveren

T: 03 236 73 00

F: 03 775 26 46

E: rijksarchief.antwerpen@arch.be

W: www.arch.be

Algemeen Rijksarchief: archief van de dienst voor verwoeste gewesten

De dienst voor verwoeste gewesten stond in voor de wederopbouw van België na de Eerste Wereldoorlog. Het archief van deze dienst bevat vele duizenden dossiers met plannen van aanleg, ontwerpen van noodwoningen en tuinvijken en bouwaanvragen van woningen.

NB: zie ook: Antoine, F., “De individuele dossiers ‘oorlogsschade aan private goederen’ (tweede wereldoorlog)”, deel van: zoekwijzers / Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën, vol 33, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2012.

< <http://anet.ua.ac.be/record/opacs/c:lvd:14122487/N> >

Algemeen Rijksarchief

Ruisbroekstraat 2, 1000 Brussel

T: 02 513 76 80

E: algemeen.rijksarchief@arch.be

• **Stad Antwerpen, dienst Onroerend erfgoed: Monumentenzorg**

Deze dienst beschikt over een ruime collectie onderzoeksrapporten, studies, eindverhandelingen en foto's over het Antwerpse bouwkundig erfgoed.

T: 03 338 22 70

E: monumentenzorg@stad.antwerpen.be

• **Stad Antwerpen, dienst Onroerend erfgoed: archeologie**

Ook de dienst archeologie beschikt over een ruime collectie onderzoeksrapporten, studies, eindverhandelingen en foto's over de Antwerpse archeologische opgravingen

T: 03 338 23 23

E: archeologie@stad.antwerpen.be

Literatuur

Meer informatie over de evolutie van het Antwerpse stadsbeeld en Antwerpse straten vind je in:

Inventaris Onroerend Erfgoed (vroeger *Bouwen door de eeuwen heen*):

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/> en <https://geo.onroerenderfgoed.be>

Bevat een overzicht van het bouwkundig erfgoed in Vlaanderen. Waar mogelijk met verwijzingen naar archief- en literatuurbronnen.

Antwerpse Vereniging voor Bouwhistorie en Geschiedenis: Online publicaties via www.avbg.be en uitgegeven publicaties: Bulletin <http://anet.ua.ac.be/record/opacs/c:lvd:252117/N> en infoblad <http://anet.ua.ac.be/record/opacs/c:lvd:1182868/N>
Bouwhistorische artikels over Antwerpse casussen. Een inhoudstafel op de publicaties is te vinden op hun website.

De Brabander, G., *Na-kaarten over Antwerpen*, Brugge, Van De Wiele, 1988 (BIB # 8201)

De Lattin, A., *Doorheen Oud-Antwerpen*, Antwerpen, 1933 e.v.
(105 # 1518-1520, 105 # 2912-2914)

De Lattin, A., *Evoluties van het Antwerpsche Stadsbeeld: geschiedkundige kronijken* (BIB # 2765)

Vande Weghe, R., *Geschiedenis van de Antwerpse Straatnamen*, Antwerpen, Mercurius, 1977. (BIB # 9612)

Geudens, E., *Plaatsbeschrijving der straten van Antwerpen en omtrek. Brecht, Ekeren*, 3 dln., 1902 - 1913. (BIB # 2355)

Houtman-De Smedt, H., De Jonge, K., Oost, T. en Van Damme, J., *Wonen in België. Vanaf de vroege middeleeuwen tot aan de Tweede Wereldoorlog. Bijdrage tot een bibliografie*. In: Baetens, R. en Blondé, B., *Nouvelles approches concernant la culture de l'habitat: colloque international*, Université d'Anvers, 24-25.10.1989, Turnhout, 1991. (105 # 3525)

Thijs, A., *Historiek der straten en openbare plaatsen van Antwerpen*. Antwerpen, 1893. (BIB # 727)

Recueil des bulletins de la propriété... (1869 – 1909). (105 # 2647-2655)

Hierin zijn chronologisch alle verkopen opgenomen die verschenen zijn in het tijdschrift *L'escant*. Voor de belangrijke panden heeft de auteur nader onderzoek verricht naar de eigenaars.

Vande Weghe, R., *Een halve eeuw Antwerpse buisnamen* (1390 - 1440). overdruk uit het tijdschrift *Naamkunde*, 1977, 9. (228#2128)

Voet, L., Verhulst, A., Asaert, G. e.a., *De Stad Antwerpen van de Romeinse tijd tot de 17de eeuw; topografische studie rond het plan van Virgilius Bononiensis.*, Brussel, 1978. (BIB # 7371)

Meer informatie over huizengeschiedenis en de bijkomende onderzoeksmogelijkheden vind je in:

Charles, L., “Huizenonderzoek”, in: *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente? Deel 3b hulpwetenschappen*, Art, J. (red.), Gent, Stichting Mens en Cultuur, 1996, 287-326. (105 # 2090)

d'Hondt, J. (ed.), *Huizenonderzoek & stads geschiedenis: bandelingen van het colloquium op 28 november 2008 in Brugge*, Brugge, Levend Archief, 2009. (105 # 623)

De Reu, P., “Kopen en verkopen van vastgoed (1795-beden)”, deel van: *zoekwijzers / Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën*, vol 38, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2012. < <http://anet.ua.ac.be/record/opacuantwerpen/c:lvd:14122510/N> >

Hooft, E., H. Kennes en L. Meganck, *Handleiding inventariseren van bouwkundig erfgoed*, Agentschap Onroerend Erfgoed, 2013. < <http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/inventariseren-van-bouwkundig-erfgoed> >

Maclot, P., “Papieren waarbeden bij bouwarcheologische feiten. Onderzoek van particuliere huizen in Antwerpen”, *Stadsarcheologie, bodem en monument in Gent*, 1992, 2, 27-31. < <http://anet.ua.ac.be/record/opacuantwerpen/c:lvd:432693/N> >

Thoen, E., “Cartografie en historisch onderzoek”, in: *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente? Deel 3b hulpwetenschappen*, Art, J. (red.), Gent, Stichting Mens en Cultuur, 1996, 131-185. (105 # 2090)

St. Lawrence St.

Voorbeeldcasus huizenonderzoek

Particuliere woning:
Pand Lange Riddersstraat 31
2000 Antwerpen.

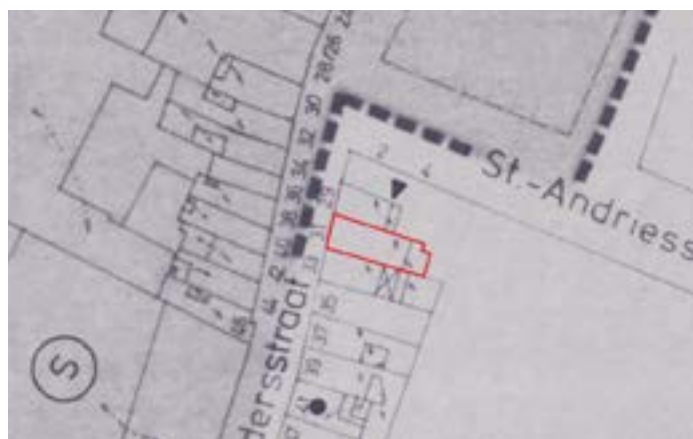
Bouwgeschiedenis in de 19e en 20e eeuw

Stap 1: Cartografisch onderzoek

Het cartografisch onderzoek vertrekt van de hedendaagse situatie. Een recent kadasterplan kan je opvragen via myminf.be of via het kantoor van het kadaster. Deze situatie gaan we stapsgewijs vergelijken met oudere optekeningen.

Hedendaagse kadastrale optekening

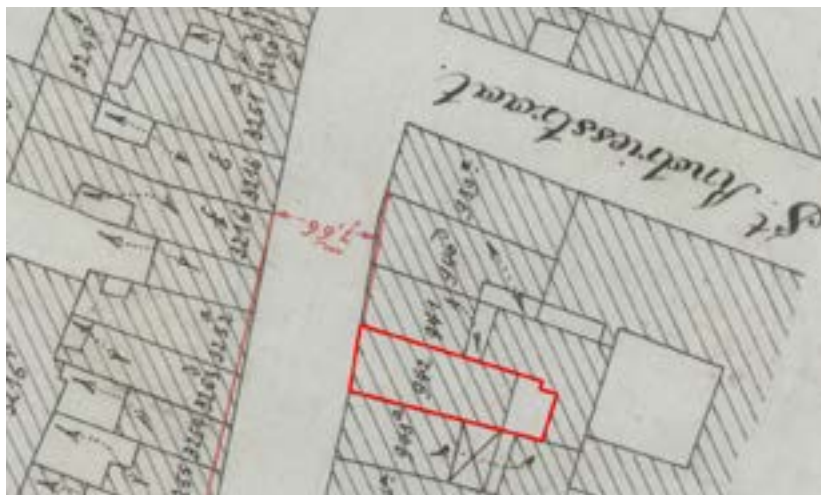

Bijzonder plan van aanleg 1978 (12 # 8879)

Dossier voorstel tot verbreding Lange Ridderstraat (MA # 65287)

In dit dossier zijn kadasterkaarten van de omgeving te vinden. Hieruit blijkt dat de huisnummering tussen vandaag en 1905 niet is veranderd. Dit is een interessante vaststelling.

Let op het kadasternummer (942), dit is een onveranderlijk nummer. Vergelijk het met de hedendaagse toestand. Mogelijk is het hoekpand (nr. 25) later verdwenen, maar dit is voor een ander onderzoek.

Verbreding Lange Ridderstraat (MA # 65287)

Een ander plan uit het dossier toont de percelen met een verwijzing naar de huisnummers.

Verbreding Lange Ridderstraat (MA # 65287)

Brandverzekeringskaart van Gervais (12 # 3401)

Hierop is het pand ook nog steeds bekend op huisnummer 31. Het is in gebruik als café.

Brandverzekeringskaart van Gervais (12#3401)

Stadsplattegrond van Valerius-Jouan (12 # 8817)

De stadsplattegrond van Valerius-Jouan kan samen met de concordantietabel tussen de oude en nieuwe huisnummers gebruikt worden. Op de kaart lezen we dat het pand bekend is onder huisnummer 1476 in wijk 4. De concordantietabel (105 # 2839) geeft ons hierin gelijk.

Stadsplattegrond van Valerius-Jouan (12 # 8817)

*Concordantietabel: Tableau de concordance
officiel des anciens & nouveaux numéros des maisons ,
vierde wijk. (105 # 2839)*

1472	2
1473	25 l.r.d
1474	27
1475	29
1476	31
1477	33

Primitief plan van het kadaster (12 # 3927)

Het primitief plan wordt best ook gebruikt samen met de bijhorende legger. Op de kaart gaan we de ligging van het pand na, en controleren het met het kadasternummer. In de legger controleren we de concordantie met het huisnummer en vinden we meer informatie over eigenaar en grootte van het pand of perceel.

Primitief plan van het kadaster, wijk 4 blad 4, 1823-1824. (12 # 3927)

EIGENAAR EN VERHOUDINGEN											
No.		Naam		Voorwaarde		Bijzondere omstandigheden		Grootte		Verhouding	
1		2		3		4		5		6	
1570	1571	Hout	Bos	Hout	Bos	10	10	10	10	10	10
1572	1573	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1574	1575	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1576	1577	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1578	1579	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1580	1581	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1582	1583	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1584	1585	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1586	1587	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1588	1589	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1590	1591	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1592	1593	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1594	1595	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1596	1597	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1598	1599	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1600	1601	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1602	1603	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1604	1605	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1606	1607	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1608	1609	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1610	1611	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1612	1613	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1614	1615	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1616	1617	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1618	1619	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1620	1621	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1622	1623	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1624	1625	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1626	1627	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1628	1629	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1630	1631	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1632	1633	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1634	1635	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1636	1637	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1638	1639	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1640	1641	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1642	1643	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1644	1645	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1646	1647	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1648	1649	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1650	1651	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1652	1653	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1654	1655	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1656	1657	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1658	1659	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1660	1661	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1662	1663	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1664	1665	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1666	1667	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1668	1669	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1670	1671	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1672	1673	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1674	1675	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1676	1677	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1678	1679	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1680	1681	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1682	1683	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1684	1685	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1686	1687	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1688	1689	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1690	1691	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1692	1693	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1694	1695	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1696	1697	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1698	1699	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1700	1701	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1702	1703	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1704	1705	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1706	1707	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1708	1709	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1710	1711	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1712	1713	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1714	1715	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1716	1717	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1718	1719	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1720	1721	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1722	1723	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1724	1725	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10
1726	1727	Bos	Bos	Bos	Bos	10	10	10	10	10	10

Frans gevelplan (12 # 4265)

Ook op het Frans gevelplan controleren we de ligging van het pand/perceel en het huisnummer. In de legger zoeken we informatie op over de eigenaar, meer hierover in stap 3 van het onderzoek.

Op het plan merken we dat er geen scheidingslijn is opgenomen tussen het huisnummer 1475 en 1476. Dit wijst er op dat beide panden in bezit waren van dezelfde persoon. Ook dit is een interessante vaststelling voor ons onderzoek.

Gevelplan, wijk 4 (12 # 4265)

La rue des Chevalliers.

Antvers,

Stap 2: Bouwvergunningen

Het opzoeken van bouwdoSSIers loopt in dit geval van een leien dakje. Uit het cartografisch onderzoek is gebleken dat er geen veranderingen waren aan het huisnummer.

Als we zoeken op adres komen we uit bij volgende bouwdoSSIers.

Permitnummer	Indic. Straatnaam	Indic. Huisnummer	Streetnaam, Doorid.	Huisnummer, Doorid.	Aangevraagd op	Gegeen Datum
1 18170158	Lange Rodenstraat	31	Lange Rodenstraat	31/438	21/11/1976 00:00:00	24-11-1976 0:00
2 18170158	Lange Rodenstraat	31	Lange Rodenstraat	31	28/11/1976 0:00:00	18/01/1978 0:00
3 18170160	Lange Rodenstraat	31	Lange Rodenstraat	31	22/01/1877 0:00:00	26/02/1877 0:00
4 18940162	Lange Rodenstraat	31	Lange Rodenstraat	31	1/09/1894 0:00:00	18/09/1894 0:00
5 1891016	Lange Rodenstraat	31	Lange Rodenstraat	31	20/01/1936 0:00:00	30/01/1936 0:00:00
6 18910158	Lange Rodenstraat	31	Lange Rodenstraat	31	22/11/1976 0:00:00	18/01/1978 0:00

De meest recente bouwvergunning is aangevraagd door J. Lambrechts op 22 december 1976. (18 # 58558). Het dossier gaat over een interieurverandering en wijzigingen aan de voorgevel.

De voorgaande vergunning dateert van 41 jaar eerder. De heer Jordan vraagt toelating voor binnenveranderingen op het gelijkvloers, meer bepaald het verplaatsen van enkele deuren.

In 1894 vraagt J. Schijn om de ramen aan de voorzijde aan te passen naar deuren.

In 1877 vraagt P.A. Servais toelating voor het hangen van een reclamebord.

In 1859 vraagt J.Huybrechts toelating voor het opbouwen van een tweede verdieping en het veranderen van de deur.

In 1839 bestaat het pand inderdaad maar uit een constructie met een gelijkvloers en eerste verdieping. J.B. Huybrechts vraagt toelating voor het veranderen van de voorgevel.

De belangrijkste informatie die we halen uit dit onderdeel is dat er pas in 1859 een tweede verdieping is verschenen op het gebouw. En dat de eerste vergunning die is afgeleverd na de Franse tijd slechts veranderingen aan de voorgevel brengt. We weten dus dat het huidige pand teruggaat op (minstens) een 18e eeuwse constructie.

723

KÖR

KELLYEY

DEONGANG

Figure 1

ESTAFINET

MINUT

Two points are pointed to readers by
the author, and the book is
very good.

PLAN GELTKEVLOERS

SCHALL - ROE RAC

BEZONDER: Lange Ridderstr. 1/31 - Antwerpen
EIGENAAR: Mr. JORDAEN - ALMOESKENNERSTR. 56 1/3
AANVRAAG DER BINNENVERANDERINGEN

The volunteer

9-36

THE SIGNATURE

Augmentation of $\frac{1}{2}$

18 # 5246

Stap 3: Eigenaar Franse Tijd

Uit de legger van het Franse gevelplan leren we dat J. Smets de eigenaar was van de woningen op nr. 1475 en 1476. Ze zijn samen 9 meter breed. We onthouden ook de eigenaars van de buurpanden.

1470	C. Bong	id	4.2	14 7 1
1471	f. estrade	id	4.4	15 3 9
1472	van den kerk	id	15.8	14 7 1
1473	P. Cantiliana	id	5	13 4 4
1474	P. Cantiliana	id	4.8	15 3 1
1475	J. Smets	id	9	14 7 1
1476	G. W. W. W.	id		
1477	C. Storms	id	4.2	14 7 1
1478	C. B. Van der Poort	id	4.8	15 3 1
1479	M. Tourneau	id	4.8	15 3 1
1480	M. R. K. K. K.	id	4.6	16 0 5

Legger bij het gevelplan, wijk 4. Ca. 1800 (MA # 2631, p. 22)

Als controle bekijken we ook de Telling van het jaar IV. In de alfabetische lijst van eigenaars (LZ # 90) komt J. Smets niet voor. We gaan daarom op zoek naar de burens; P(ierre) Cantiliana komen we wel tegen. Als we deze inschrijving controleren zien we dat het gaat om een inschrijving in de juiste straat, de Lange Ridderstraat. Naast Cantiliana is Guillelmus Van Dongen eigenaar van 2 panden. Een pand verder is de eigenaar C. Storms. Door de controle van de burens weten we dat het om het correcte pand gaat.

We weten nu dus dat de laatste eigenaar tijdens het ancien régime meer dan waarschijnlijk Guillelmus Ludovicus Van Dongen was. We moeten dus naar deze naam op zoek in de wijkboeken.

CANTON D'ANVERS des Anses Rattachées		RECENSEMENT GÉNÉRAL					
NOM DES RUE	N°	PRÉNOMS ET NOMS		ÂGE	ÉTAT ou PROFESSION		
		PATRIOTAIRE	LOCATAIRE				
1897		Georgius Rue de Cla. vader dit Lange Ridderstraat.	34	Mrs Cantiliane Marie C. Cantiliane Guill ^e Cantiliane Catharine G. Cantiliane Jean B. Cantiliane Anne Cantiliane	26 28 16 49 29 22	unverhuwd unverhuwd verhuwd verhuwd verhuwd verhuwd	
1898			56	Guill ^e Van Dongen Prote	Michel Cantiliane Marie C. Cantiliane Jean Cantiliane	43 22 22	verhuwd verhuwd verhuwd
1899			56	Le Meene	Jean B. Cantiliane Elisabeth Cantiliane Catharine Cantiliane Catharine Cantiliane Catharine Cantiliane Catharine Cantiliane	76 23 20 20 20 20	verhuwd verhuwd verhuwd verhuwd verhuwd verhuwd
900			57	Catharine Cantiliane Marie C. Cantiliane Guill ^e Cantiliane Catharine Cantiliane Catharine Cantiliane Catharine Cantiliane	66 39 37 36 36 36	verhuwd verhuwd verhuwd verhuwd verhuwd verhuwd	
			58	Marie Cantiliane	Marie Cantiliane	68	verhuwd

Telling Jaar IV, 1795-1796 (MA-BZA-D # 4)

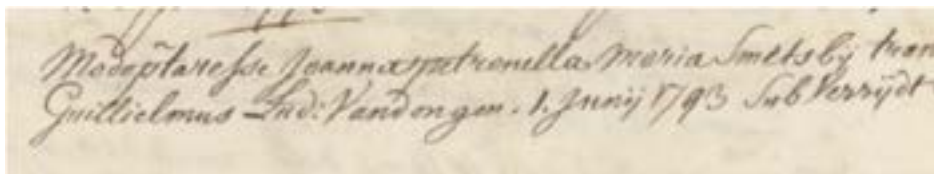
Bouwgeschiedenis in het ancien régime

Stap 1 : Wijkboeken

Via de Overeenkomsttafel der oude wijkboeken leren we dat we deel 12 (f° 317 e.v.) van de officiële wijkboeken en deel 12 (f° 1 e.v.) van de wijkboeken Ketgen moeten raadplegen om de registraties van de Lange Ridderstraat te vinden.

We beginnen met PK # 2315 – ISAD **177030** uit de tweede reeks officiële wijkboeken. Hierin staat de laatste eigenaar tijdens het ancien régime vermeld.

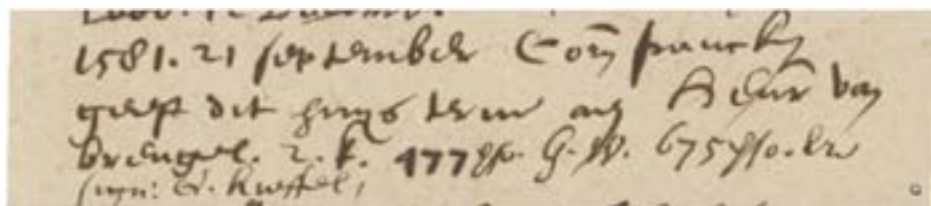
We vinden de inschrijving van het pand in PK # 2315, op f° 413. De laatst vermelde transactie hier is tussen Guillelmus Van Dongen en Joanna Petronella Maria Smets, dd. 1 juni 1793. Ook het buurpand wordt door Van Dongen aan Smets verkocht. Nog één huis verder is in bezit van Cantiliane. Aan de andere zijde zijn de buurpanden in het bezit van Van der Stormen en Van de Poel. Door deze controle van de burens weten we dat het over het correcte huis gaat. In het Frans kadaster is het huis bekend als S4/1476, in het ancien régime als 'Ruytenborgh'.

Officiële wijkboeken 2e reeks, nr 12. 1670-1797 (PK # 2315, f° 413)

De registratie in het wijkboek verwijst naar de schepenakte. De informatie die we moeten hebben is de naam van de stoelklerk (Verrydt) en de datum (1/06/1793). Met deze informatie kunnen we de schepenakte opzoeken.

Bovenstaand voorbeeld is natuurlijk erg duidelijk. Er zijn ook meer cryptische verwijzingen opgenomen in de wijkboeken. Zo vinden we bij de inschrijving van het pand in het wijkboek Ketgen (PK # 2267) onderstaande inschrijving.

Wijkboeken Ketgen, nr. 12. 1580-1613 (PK # 2267, f° 88)

1581. 21 september Corn[elis] francken
geeft dit huys terve aen Henr[ic] Van
breugel. 2 k 477 v[er]so. G-W. 675 v[er]so

De verwijzing naar het schepenregister is 2 k 477v[er]so. Dit moet we interpreteren als deel 2 van de stoelklerk waarvan de naam begint met de letter K. Folio 477, verso.

De verwijzing G-W. 675 v[er]so verwijst naar het Groot Werck. – ISAD **176955**. In het Groot Werck vinden we op f°675v quasi dezelfde verwijzing als in het wijkboek. Maar we leren uit deze opzoeking wel duidelijk dat de inschrijving verwijst naar een akte uit het schepenregister van Kieffel en Gillis. Met deze informatie kunnen we ook het schepenregister opzoeken.

Stap 2: Schepenregisters

Met de informatie die we in de wijkboeken hebben gevonden kunnen we nu de schepenakte opzoeken. We volgen het eerste voorbeeld: uit de inventaris op de schepenregisters blijkt dat er voor het jaar 1793 vier registers zijn. Stoelklerk Verrydt komt voor als auteur bij het derde register (SR # 1315, – ISAD **168050**).

In het register zijn de protocollen per stoelklerk gebundeld, elke bundel loopt chronologisch. De protocollen van Verrydt beginnen op f° 248, we bladeren door de chronologisch geordende aktes tot we uitkomen op f° 528. Hier vinden we de transactie tussen Van Dongen en Smets.

Het tweede voorbeeld volgt dezelfde weg. We leerden uit de registratie in het wijkboek dat we op zoek moesten gaan naar het tweede register van een stoelklerk waarvan de naam begint met de letter K, in het jaar 1581. Met deze gegevens kunnen we het juiste register via de inventaris opzoeken. We komen uit bij SR # 365. Het wijkboek verwijst ook naar f° 477 verso. Op die plaats vinden we de juiste akte.

Stap 3: Zoeken zonder wijkboeken

Voor deze casus is de oudste verwijzing in de wijkboeken een registratie dd. 14 juli 1528. Dit is uitzonderlijk vroeg, normaal gesproken kan men maar teruggaan tot het laatste kwart van de 16e eeuw. Van zodra er geen informatie meer in de wijkboeken voorhanden is moet er overgeschakeld worden op andere indexen om toegang te krijgen tot de schepenregisters. In de praktijk zijn dit meestal de Coopers en Comparanten en/of het Groot Werck.

Voor deze casus geven we graag nog een voorbeeld over hoe nog richting 15e eeuw kan teruggegaan worden:

De oudste akte (dd. 14/07/1528) die we kunnen terugvinden in het wijkboek gaat over de verkoop van een huis met draaibaan en een stuk grond door Jan Charlois aan Wouter Verheggen. Deze akte kunnen we opzoeken in het schepenregister (SR # 174, f° 83v) ter controle.

Deze akte stelt ons voor een probleem; de naam van de verkopers wordt niet vermeld zodat er niet verder gezocht kan worden in Coopers en Comparanten. Er wordt in de akte verwezen naar voorgaande aktes waar de selve handelende partij waren. De voorgaande aktes gaan dus over dezelfde verkoper. We bladeren terug tot we de namen vinden. Op f° 81 komen we ze tegen: Jan Charlois treedt samen met Jan Boon, Jan Vanden Gheere en Jan dela Flie op als gecommiteerden. Een groep gevolgmachtigden, volgens de akte hadden ze een volmacht om de goederen van het Augustijnenklooster te verkopen.

Met deze namen kunnen we nu aan de slag om oudere aktes te vinden, we zoeken eerst naar Jan Charlois in de Coopers en Comparanten, vanaf 1528 en vroeger. We komen hem tegen in de index van 1528 voor het register van Keyser en Ryt met niet minder dan 17 verwijzingen. Al deze verwijzingen kijken we na, we moeten nagaan welke van deze akte over ons pand gaat. We werken terug vanuit 1528 omdat we er vanuit gaan dat ze slechts een korte tijd optraden als gevolmachtigden.

We raadplegen het register van stoelklerken Keyser en Ryt, één voor één bladeren we door de aktes waar naar verwezen wordt in de Coopers en Comparanten. Op f° 81 hebben we geluk; deze akte gaat over een huis met draaibaan en een stuk grond, gelegen tussen de erven van Symon Bisschop en dat van Claes de Beuckeleere. Verkocht door Magriet Bouwens aan de gecommiteerden. Dit is de akte die we moeten hebben.

Uit de akte blijkt dat de gecommiteerden onlangs het merendeel van de achtergelaten goederen van het godshuis op de vrijdagse markt aan de meest biedenden hadden verkocht ten behoeve van de crediteuren en renteheffers, maar dat zij ondervonden dat er zekere goederen en erven moeilijk verkoopbaar waren, tenzij Margriet haar draaibaan met huisje, dat zij had bij het erf van de Augustijnen, zou verkopen. Daarom hadden zij Margriet gebeden mits deze en andere redenen, die haar daartoe zouden aanporren, om aan hen gecommiteerden te erven te geven het huis met daarachter een draaibaan, met grond en toebehoren gelegen in de (Lange) Ridderstraat.

We kunnen nu opnieuw aan de slag; Om de geschiedenis te vervolledigen gaan we, vanaf 1528 en terug in de tijd, in “Coopers” en in “Comparanten”, op zoek naar de naam: Margriet Bouwens. Deze naam vinden we o.a. terug in Coopers en Comparanten van het jaar 1520, 1519, 1518 en 1516. Het bovenstaande scenario herhaalt zich; we raadplegen alle aktes tot we de juiste gevonden hebben. Daarna doen we dit nog eens, tot we niet verder kunnen.

Hoe het verhaal afloopt kan u nagaan in het werk van Eddy Versin: ISAD [379640](#).

Ve antwoorde lijke uitgever: Inge Schoups, Oudeleeuwen rui 29, 2000 Antwerpen |
wettelijk depotnummer D/2014/0306/

STAD ANTWERPEN

www.felixarchief.be
03 338 94 11